

Stanovisko Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin k vypuštění institutu zapsaného partnerství z připravovaného návrhu občanského zákoníku

V roce 2008 byl předložen k připomínkovému řízení i k veřejné diskusi návrh nového občanského zákoníku, který byl připravován po řadu let. Tento návrh obsahoval v části druhé hlavu IV s názvem Zapsané partnerství. Do této hlavy byl zčásti převzat, zčásti modernizován institut registrovaného partnerství, který je součástí českého právního řádu od roku 2006 na základě zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Z nyní projednávané verze návrhu občanského zákoníku však bylo zapsané partnerství vypuštěno, z čímž zásadně nesouhlasíme.

Partnerství přirozenou součástí občanského zákoníku

Je třeba říci, že se zařazením institutu zapsaného partnerství do nového občanského zákoníku jeho autoři počítali přinejmenším od roku 2001.¹ Autoři návrhu přinesli i **zásadní argumenty pro zařazení tohoto institutu do připravovaného kodexu**; z důvodové zprávy k verzi návrhu z roku 2005 vyjímáme: „*Účelem adekvátní statusové úpravy společenství dvou osob stejného pohlaví je splnit úkol státu přistupovat stejně ke všem svým státním občanům a dát každému svému státnímu občanovi možnost prožít život v právem chráněném svazku statusově relevantním s jiným státním občanem, resp. s jiným člověkem, úkol nabídnout homosexuálně orientovaným osobám adekvátní právní prostředí, adekvátní právní institut vyrovnávající jejich statusové postavení s člověkem orientovaným heterosexuálně. Nejde tudíž o nadlepení postavení, o přiznání zvláštních výhod, ale o přiznání stejných výhod – totiž sdílet s jinou osobou společenství státem uznané se statusovými důsledky – jaké mají všichni ostatní. Nelze nevidět, že odpíráním institucionalizace vztahům dvou osob stejného pohlaví, de facto i de iure sankcionuje stát osoby s vrozenou variantou tzv. běžné sexuální orientace.*“² S těmito argumenty se naprosto ztotožňujeme.

Proto byl institut zapsaného partnerství obsažen ve všech dosud zveřejněných verzích návrhu občanského zákoníku. **Je-li účelem rekodifikace občanského práva vytvoření „obecného kodexu soukromého práva“³, je nesystémové ponechat mimo kodex institut zapsaného partnerství**, o jehož soukromoprávní povaze není sporu. Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku z června 2008 přinášela tento i další argumenty pro zařazení zapsaného partnerství: „*I když zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně některých souvisejících zákonů, nabídl homosexuálně orientovaným občanům ČR určitou institucionalizaci jejich vztahů, stále nelze říct, že by bylo vytvořeno takové právní prostředí, jaké je v intencích Protokolu č. 12 – dodatku k Evropské úmluvě o lidských právech, kde se výslovně zakazuje (kromě jiného) diskriminace osob z důvodů pohlaví (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ETS no. 177). Je cílem a smyslem zde navrhovaných ustanovení takové právní prostředí nastolit, zejména pokud jde o některé aspekty statusové roviny a pokud jde o majetkovou rovinu vzájemných vztahů dvou osob stejného pohlaví. Odráží se to v některých doplněních a některých změnách platné právní úpravy. Určitá proměna platného právního stavu je vyvolána rovněž potřebou zařadit právní*

¹ Srov. Eliáš, K.; Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, Praha 2001, str. 178-180

² Srov. Návrh nového občanského zákoníku, konsolidovaná verze celého návrhu (paragrafové znění + důvodová zpráva), důvodová zpráva k § 836, http://zcu.juristic.cz/download/rekodifikace/obcan/OZ_konsolidovana_verze_duben_05.zip

³ Srov. Důvodovou zprávu k návrhu občanského zákoníku z června 2008, <http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=66428>, str. 19.

*úpravu vztahů osob stejného pohlaví do občanského zákoníku jakožto kodexu upravujícího veškeré statusové právo.*⁴ I s těmito argumenty se naprosto ztotožňujeme.

Důvody vypuštění?

Verze návrhu občanského zákoníku, kterou projednává Legislativní rada vlády, však již hlavu věnovanou zapsanému partnerství neobsahuje. Z vypořádání připomínek, které předložilo Ministerstvo spravedlnosti, se dozvídáme, že „*zapsané partnerství bylo z návrhu vypuštěno*“, aniž jsou však uvedeny důvody, proč se tak stalo. Ministerstvo spravedlnosti tak patrně ustoupilo tlaku některých připomínkových míst. Vypuštění zapsaného partnerství je však v rozporu mj. s § 9 odst. 1 návrhu, podle kterého osobní stav osob, tedy statusové věci, upravuje občanský zákoník. **Vyčlenění zapsaného (registrovaného) partnerství do zvláštního zákona mimo občanský zákoník tak odporuje textu i záměru nového občanského zákoníku.** Institut zapsaného partnerství je pevně svázán s celou řadou dalších institutů občanského práva, jako je ochrana osobnosti, nájemní bydlení, dědění nebo pojem osoby blízké. Vyčlenění zapsaného (registrovaného) partnerství do zvláštního zákona jde proti smyslu jednotného kodexu občanského práva a bude působit zbytečné legislativně technické problémy, jako je odkazování těchto dvou zákonů na sebe navzájem. Nesouhlasíme ani s praktickým důsledkem provedené změny, jímž je pokračování nedostupnosti velmi potřebného institutu společného jmění pro zapsané (registrované) partnery. A konečně je třeba si uvědomit, že občanský zákoník má přetrvat desítky let, měl by být tedy kodexem moderním, odrážejícím trendy dnešní doby, a nikoli návratem do minulosti, nerespektujícím ani platný právní stav.

Argumentace připomínkujících

Při absenci důvodů, proč vypustil zapsané partnerství z návrhu předkladatel, je žádoucí se kriticky vypořádat s některými argumenty, které byly proti institutu zapsaného partnerství v rámci připomínkového řízení vzneseny.

Nejobsáhlejší připomínky k § 857 a násl., obsahujícím institut zapsaného partnerství, vzneslo Ministerstvo vnitra. Požadovalo institut zapsaného partnerství z návrhu zcela vypustit, protože „*srovnání registrovaného – zapsaného – partnerství s manželstvím provedené jak v ustanoveních rodinného práva, tak ve společných ustanoveních občanského zákoníku*“ považuje za „*neakceptovatelné*“, a vyslovuje názor, že „*právní úprava ‚zapsaného partnerství‘ je na rozdíl od stavu de lege lata bez jakéhokoliv odůvodnění takto zásadní změny statutu tohoto právního institutu navržena jako pohoršující karikatura manželství.*“ Rozdíl mezi úpravou v platném zákoně o registrovaném partnerství a návrhem občanského zákoníku však z větší části spočívá v použití odlišné legislativní techniky. Zatímco zákon o registrovaném partnerství v § 8 až 13 výslovně vypočítává povinnosti a práva partnerů, návrh občanského zákoníku v § 869 odkazoval na ustanovení o povinnostech a právech manželů. Návrh občanského zákoníku poněkud rozšířil práva partnerů, například o možnost společného jmění a také v úpravě společného bydlení. **Tyto změny objektivně zlepšují právní postavení partnerů, nečiní však v žádném případě ze zapsaného partnerství stejnopohlavní manželství a tím méně „pohoršující karikaturu manželství“**, jak se vyjádřilo Ministerstvo vnitra.

Ministerstvo vnitra se dále domnívá, že „*institut registrovaného partnerství jako celek je přitom rovněž v rozporu s celkovou koncepcí nového občanského zákoníku, totiž co nejméně regulovat mezilidské vztahy a ponechat v rámci jednoduchého a obecného rámce prostor pro*

⁴ Důvodová zpráva k § 857, srov. tamtéž, str. 209-210.

smluvní volnost (zatěžovat společnost a státní aparát činností, kterou lze snadno nahradit nástroji, jež právní řád standardně poskytuje, viz např. závěť a prakticky neomezené možnosti smluvní úpravy, je neefektivním plýtváním sil a prostředků).“ Tato námitka svědčí o hlubokém nepochopení smyslu soukromého práva. Zatímco ve veřejném právu rozsáhlá regulace může často vskutku znamenat uvalování nových povinností na občany a tím zužovat prostor jejich svobody, v soukromém právu tomu tak není. Právní řád dává v soukromém právu občanům k dispozici právní formy, které mají naopak ulehčit úpravu vlastních záležitostí podle jejich vůle, přičemž záleží jen na občanech, zda této možnosti využijí, nebo ne. Návrh občanského zákoníku takto mnohonásobně zvyšuje počet ustanovení o dědickém právu; tím se ovšem prostor pro autonomii vůle občanů rozšiřuje, nikoli zužuje. Podobně **institut zapsaného partnerství rozšiřuje právní možnosti některých občanů upravit si své věci podle své vůle a neomezují prostor svobody žádného občana.**

Domníváme se tedy, že institut zapsaného partnerství byl z návrhu občanského zákoníku vypuštěn spíše z důvodů politických než věcných; pokusili jsme se také ukázat nesmyslnost některých argumentů pro jeho vypuštění.

Společensky neakceptovatelné?

Ministryně pro lidská práva a národnostní menšiny Džamila Stehlíková v připomínkovém řízení uplatnila několik připomínek k úpravě zapsaného partnerství, např. s rozsáhlým odůvodněním navrhla k § 865 odst. 3, **aby zapsané partnerství mohly uzavřít i osoby, z nichž alespoň jedna má na území České republiky trvalý pobyt.** Ministerstvo spravedlnosti tuto a další připomínky zavrhl jako „*neakceptovatelné, v současném nastavení společenského mínění neakceptovatelné*“. S tímto vypořádáním nemůžeme souhlasit. Domníváme se, že neodpovídá realitě. Zajímalo by nás, o jaké výzkumy nebo poznatky opírá Ministerstvo spravedlnosti svůj názor, že například uzavření registrovaného partnerství dvěma cizinci, z nichž jeden má na území ČR trvalý pobyt, považuje česká společnost za neakceptovatelné.

Můžeme tedy shrnout naše argumenty proti vypuštění institutu zapsaného partnerství z návrhu občanského zákoníku. Institut zapsaného (registrovaného) partnerství je od roku 2006 součástí českého právního řádu. **Není sporu o tom, že se jedná o soukromoprávní institut. Má-li být občanský zákoník obecným kodexem soukromého práva, je vyčlenění zapsaného partnerství mimo něj z odborného hlediska nesmyslné.** Nejméně od roku 2001 počítali autoři návrhu se zahrnutím zapsaného partnerství do občanského zákoníku a všechny dosavadní verze návrhu je obsahovaly. Vypuštěno bylo Ministerstvem spravedlnosti až po mezirezortním připomínkovém řízení, patrně kvůli silnému tlaku jiných ministerstev, aniž však pro tento svůj krok uvedlo věcné důvody. Pro zahrnutí zapsaného partnerství do nového občanského zákoníku přitom hovoří řada důvodů: Zákoník má podle § 9 obsahovat veškeré normy týkající se osobního stavu, proč je vyčlenění jednoho osobního stavu mimo zákoník nesystémové a odporuje textu i záměru nového občanského zákoníku. Zapsané partnerství je silně provázané s řadou institutů občanského práva, např. s ochranou osobnosti, nájemním bydlením, děděním nebo s pojmem osoby blízké, a proto vyčlenění zapsaného partnerství mimo zákoník bude zbytečně činit právní řád nepřehledným. Dále se tím maří šance na zlepšení právního postavení partnerů, např. i nadále nebudou moci využívat potřebného institutu společného jmění. Moderní zákoník, psaný pro řadu desetiletí, by měl odrážet platný právní stav a neignorovat existenci registrovaného partnerství v platném právu České republiky.